

РЕГІОНАЛЬНІ БАЛАНСИ СПИРТУ ЕТИЛОВОГО В УКРАЇНІ

*О.Б. Шмаглій, к.е.н., с.н.с., пр.н.с.,
Відділ економічних досліджень,
Інститут продовольчих ресурсів НААН*

Запропоновано методику формування і прогнозування балансів спирту етилового для регіонів обласного рівня. На регіональному рівні здійснено аналіз процесів відтворення у галузі виробництва і використання спирту етилового харчового та отримано балансові оцінки сфери накопичення і споживання ресурсів спирту етилового харчового у регіонах України.

Ключові слова: *спиртова промисловість, балансова методологія, методика розроблення і прогнозування регіональних балансів спирту етилового, баланси попиту і пропозиції спирту етилового областей України*

REGIONAL BALANCE OF ETHYL ALCOHOL IN UKRAINIAN

*O. Shmagliy, Ph.D., Economics, Senior Researcher, Leading Researcher,
Department of Economic Research,
Institute of Food Resources of the NAAS of Ukraine*

A methodology for the formation and prediction of ethyl alcohol balances for regions of the oblasts level is proposed. At the regional level, the analysis of reproduction processes in the industry of production and use of ethyl alcohol has been carried out and balances estimates of the sphere of accumulation and consumption of food ethyl alcohol resources in the regions of Ukraine have been obtained.

Key words: *alcohol industry, balance methodology, methodology of development and forecasting of regional alcohol ethanol balances, demand and supply balance of ethyl alcohol of Ukraine's regions.*

Продукцію спиртової галузі (йдеться про спирт етиловий харчовий) лише з певною мірою допущення можна кваліфікувати харчовим продуктом. (В окремих країнах (Японія, США) цю галузь взагалі не включають до складу харчової промисловості, а виділяють в якості самостійної галузі). Водночас, об'єктивно спиртова галузь ближче всього до харчової промисловості, ніж до будь-якої іншої галузі промисловості або національного господарства, адже її продукція використовується для внутрішнього споживання, відповідно, специфічні вимоги до виготовлення такої продукції повинні бути такими ж як до будь-якого іншого харчового продукту.

Оскільки спирт етиловий не належить до споживчої продукції та є сировиною для виробництва іншої продукції (алкогольні напої, вина, лікарські та ветеринарні препарати, кондитерські вироби, продукція органічного синтезу, парфумерна продукція, оцет тощо), обсяги його виробництва і реалізації залежать в основному від попиту на нього промислових підприємств – споживачів спирту.

Згідно з балансом попиту і пропозиції спирту етилового, розробленого Міжвідомчою робочою групою при Мінекономрозвитку на національному рівні, ємність внутрішнього ринку спирту становила 8,7 млн дал та, у зв'язку із скороченням виробництва алкогольних напоїв, має дуже незначний потенціал зростання.

Водночас, принципове вирішення завдання формування балансів для спирту етилового на національному рівні є необхідною умовою, але недостатньою для розробки і реалізації політики формування експортного потенціалу, промислових фондів споживання, імпортного

потенціалу харчового етилового спирту. Комплексне розв'язання цієї проблеми – в оцінці сучасних потенційних можливостей *регіонів обласного рівня*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та прогнозування балансів продовольчих галузей *на національному рівні* – предмет багатьох досліджень. Серед недавніх наукових робіт варто відзначити публікацію Ю.О.Лупенка [1], О.М.Шпичака [1].

Метою роботи є розробка та формування балансів спирту етилового харчового у *регіонах обласного рівня України*.

Виклад основних результатів дослідження. *Обґрунтування методики розроблення регіональних балансів попиту і пропозиції спирту етилового.* Методичні принципи вивчення проблем формування та прогнозування балансів для регіону обласного рівня базуються на загальній схемі формування і використання фондів спиртової продукції в Україні (рис. 1) та регулювання розвитку спиртової промисловості в умовах глобальних викликів на основі використання балансової методології Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО) при ООН.

Відповідно до цих методологічних підходів пропонується методика формування регіональних балансів спирту етилового визначається за формулою:

$$X + \Delta S + E - J = F, \quad (1)$$

де X – обсяги виробництва спирту етилового харчового; ΔS – приріст залишків спирту етилового харчового; E – експорт спирту етилового харчового; J – імпорт спирту етилового; F – фонд споживання спирту етилового харчового.

Таку методичну схему легко змінити на будь-яку аналітичну модель. Так, якщо виділити кінцевий продукт, який складається із залишків (ΔS), експортних ресурсів (E) за мінусом імпортних (J), то формулу (1) можна трансформувати, а баланс виглядатиме наступним чином:

$$F + (\Delta S + E - J) = X \quad (2)$$

Кінцевий продукт (K) формується із запасів (ΔS), експортних ресурсів (E) за мінусом імпортних (J):

$$K = \Delta S + E - J \quad (3)$$

Відтак, регіональний баланс обласного рівня спирту етилового харчового набуде вигляду:

$$F + K = X \quad (4)$$

Тенденції виробництва і використання ресурсів спирту харчового у ретроспективі модельовано на 2017 рік. При реалізації моделі використано принцип припустимих темпів розвитку як з боку виробництва, так і використання.

Основним інформаційним джерелом для аналізу процесів відтворення у галузі виробництва і споживання спирту етилового харчового є статистичні оцінки Державної служби статистики, внутрішня економіко-статистична інформація ДП «Укрспирт», інформація окремих обласних державних адміністрацій та їх департаментів агропромислового розвитку, експертні оцінки тощо. Водночас, необхідно відмітити брак економіко-статистичної інформації в окремих регіонах обласного рівня та її недоступність, в тому числі й по спиртовим підприємствам ДП «Укрспирт», які визначені базовими з виробництва спирту етилового харчового.

Інформаційна база аналізу – це показники офіційної статистики у трьох вимірах: 1) просторовий (S) – відображає регіони, зокрема області; 2) прагматичний (N), який відображає ознаки, аналітичні показники розвитку галузевих територіальних систем; 3) періодів часу (t), яких у базі даних з 2012 до 2017 року включно – шість років. Основним напрямом дослідження є регіональний.

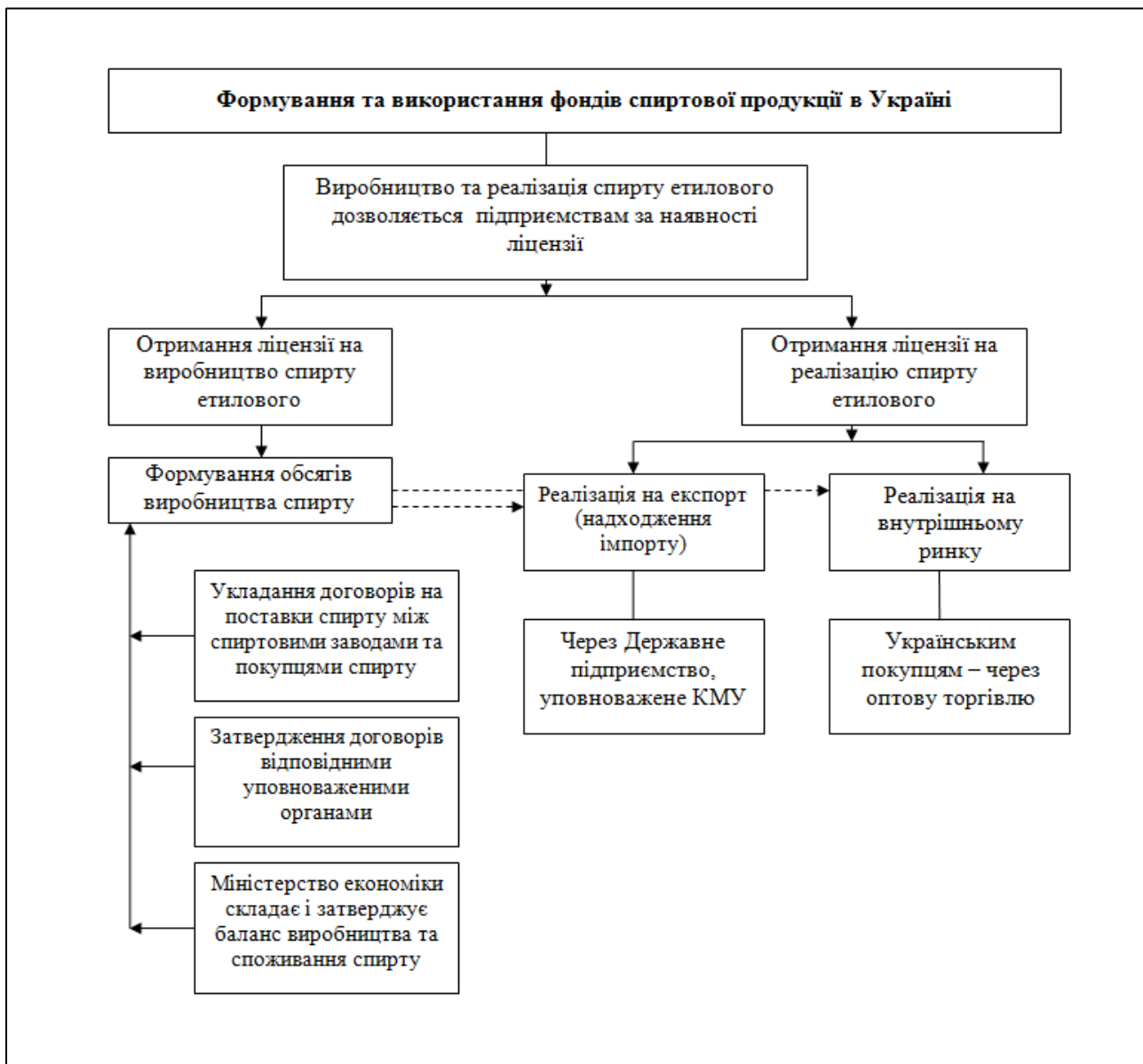

Рис. 1. Організаційна схема формування і використання фондів спирту етилового харчового в Україні[2]

Регіональні баланси спирту етилового. В основу балансування спирту етилового неденатурованого покладено методичні підходи, які обґрунтовано вище. Важливо мати на увазі регіональні особливості, традиції виробництва і попиту на продукцію спиртової галузі. В Україні харчовий спирт етиловий неденатурований випускається основними базовими спиртовими підприємствами з виробництва харчового спирту ДП «Укрспирт» у восьми областях: Вінницькій, Івано-Франківській, Житомирській, Київській, Львівській, Тернопільській, Харківській та Черкаській (рис.2).

	ВО	РН	ЖИ – 702	КИ – 1502	ЧН	СУ	
ЗА	ЛВ – 5382	ТЕ – 6260	ХМ	ЧК – 610	ПО	ХА – 2239	ЛУ
	ІФ – 1560	ЧВ	ВІ – 3477	КГ	ДН	ДО	
		ОД	МИ	ХЕ	ЗП		
				АРК			

Рис. 2. Матриця картосхеми територіального розподілу базових потужностей з виробництва спирту етилового харчового в Україні, тис. дал

Окреме питання – подолання дефіциту балансів. Проте в деяких регіонах такого не вдасться досягнути ніколи, а тому баланси зазвичай доповнюються балансуючими статтями експорту та імпорту в залежності від дефіцитності балансів.

Водночас, балансові оцінки – це лише модель сфери накопичення і використання ресурсів, яку необхідно підкріпити моделями територіальної організації виробництва й економічного механізму господарювання у просторі формування і розподілу створеної галузевими промисловими ресурсами спиртового виробництва цінності. Тому пріоритетні шляхи розвитку спиртового виробництва мають містити ряд ключових завдань структуризації сфери споживання (використання) як на державному, так і регіональному рівнях. Дієвість державної політики на цьому шляху визначається поведінкою суб'єктів підприємництва у сферах виробництва, накопичення і торгівлі спиртом етиловим неденатурованим.

Обсяги ресурсів харчового спирту в цілому є достатніми для повного самозабезпечення власними ресурсами та формування відповідного експортного потенціалу. Проте аналіз балансів у регіональному розрізі виявляє низку проблем та їх різноплановість.

Вінницька область. Баланси спирту етилового на рівні Вінницької області, на яку припадає близько 10% загального виробництва етилового спирту в Україні, традиційно перевищують виробництво над внутрішніми потребами. Виробництво можуть забезпечувати чотири спиртових заводи – Овечацьке місце провадження діяльності (МПД), Мартинівське МПД, Немирівське МПД та Бершадське МПД ДП «Укрспирт». Обсяги виробництва спирту в області зменшились з 2,9 млн дал у 2012 р. до 1,2 млн дал у 2016 - 2017 рр. (табл. 1, рис. 1).

Табл. 1

Баланси спирту етилового Вінницької області, тис. дал

Рік	Ресурси спирту етилового			Використання спирту етилового			
	виробництво	імпорт	разом	залишки	споживання	експорт	разом
2012	2900,0	3,7	2903,7	245,0	2280,2	378,5	2903,7
2013	1900,0	0,0	1900,0	214,0	1602,6	83,4	1900,0
2014	1400,0	226,8	1626,8	34,0	1243,8	349,0	1626,8
2015	1330,0	0,0	1330,0	177,0	879,9	273,1	1330,0
2016	1237,0	0,0	1237,0	213,0	747,7	276,3	1237,0
2017	1224,0	0,0	1224,0	242,0	657,0	325,0	1224,0

**Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики; внутрішньої інформації ДП «Укрспирт».[3. 4]*

Середньорічний темп скорочення виробництва стабілізувався, що дає підстави для формування інерційного сценарію його розвитку на окреслену перспективу. Витратну частину балансу спирту сформовано з урахуванням тенденцій витрат на виробничі промислові потреби, з них 85–80% на виробництво алкогольних напоїв.

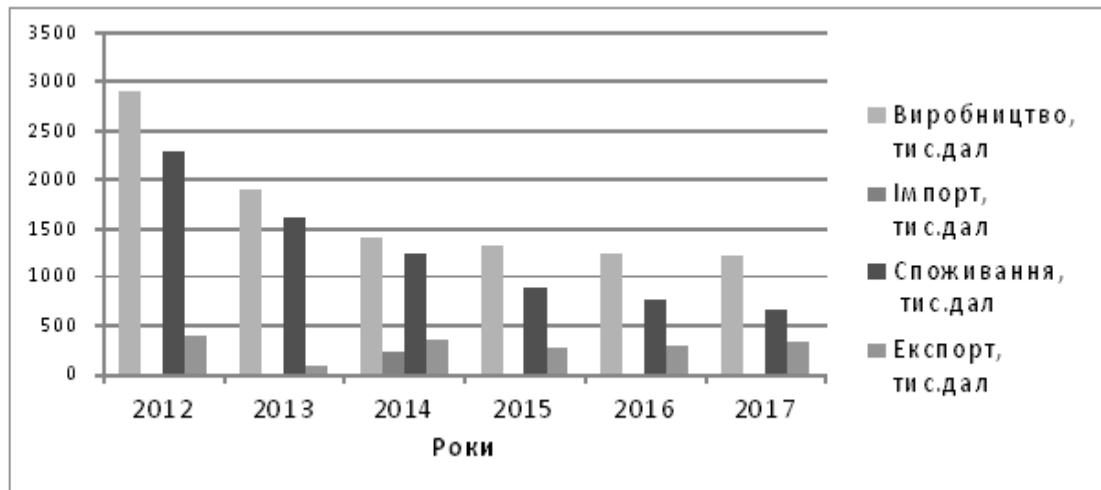

Рис. 1. Баланси попиту і пропозиції ресурсів спирту у Вінницькій області.

Труднощі, які виникають у виробництві спирту Вінницької області, пов'язані з відсутністю нових ринків збуту продукції, скороченням обсягів експорту. Відслідковується зниження попиту на спиртову продукцію, що, в свою чергу, призводить до незавантаженості потужностей спиртових підприємств. Тому ключовою проблемою балансу спирту області є розвиток ринків збуту продукції, диверсифікація, інтеграція виробництва, які забезпечать реалізацію принципів пропорційності розвитку системи. Експортний потенціал області становитиме близько 300 тис. дал на рік, але в подальшій перспективі може бути подвоєний у разі цілеспрямованих маркетингових пошукових робіт. А тому регіон повинен формувати ринкову політику регулювання інтересів виробників і ринкових структур.

Черкаська область. Баланс попиту і пропозиції спирту етилового неденатурованого області має доволі суттєве ринкове навантаження (табл. 2). Ресурси спирту у цьому регіоні формуються за рахунок виробництва, яке репрезентовано переважно двома базовими спиртовими заводами – Івнківським МПД і Косарським МПД, та імпортих поставок. Експорт продукції за межі області носить системний характер. Обсяги експорту визначено з урахуванням тенденцій, які склалися у ретроспективі на рівні 200 тис. дал у розрахунку на рік.

Табл. 2

Баланси спирту етилового неденатурованого Черкаської області, тис. дал

Рік	Ресурси спирту етилового			Використання спирту етилового			
	виробництво	імпорт	разом	залишки	споживання	експорт	разом
2012	732,0	8,2	740,2	17,0	522,7	200,5	740,2
2013	752,0	18,7	770,7	21,0	424,6	325,1	770,7
2014	647,0	16,9	663,9	0,0	381,4	282,5	663,9
2015	0,0	7,2	7,2	0,0	7,2	0,0	7,2
2016	520,0	9,5	529,5	0,0	357,4	172,1	529,5
2017	584,0	0,0	584,0	32,0	352,0	200,0	584,0

**Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики; внутрішньої інформації ДП «Укрспирт»*

Виробництво спирту області в процесі організаційних трансформацій спиртової галузі скоротилося (2015 р.), але наступне зростання (2016 р.) дає підстави сподіватися, що період адаптації до довготривалої галузевої організаційної перебудови завершується, і почнеться поступовий розвиток.

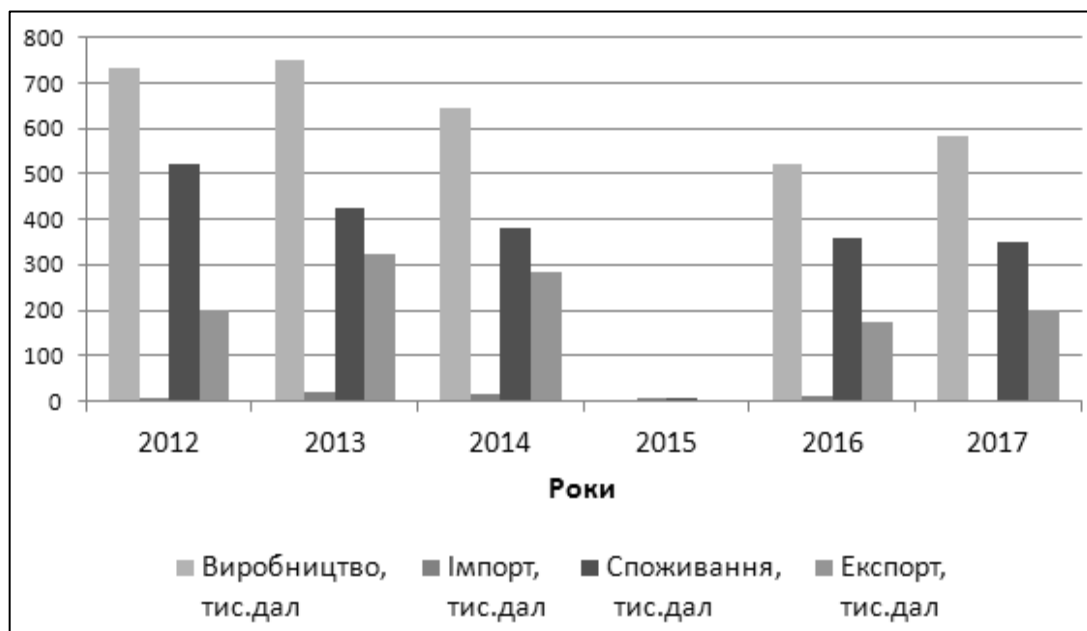

Рис. 2. Структура і динаміка балансів спирту у Черкаській області

З урахуванням часткового відновлення внутрішнього ринку (близько 400 тис. дал на рік) витрати спирту на виробництво алкогольних напоїв в середньому становитимуть 82% від обсягу виробництва.

Житомирська область. Спиртове виробництво області наразі репрезентовано Липницьким спиртовим заводом (Липницьким МПД ДП «Укрспирт») розташованим у типово поліському Лугинському районі Житомирщини.

Табл. 3

Баланси спирту етилового неденатурованого
Житомирської області, тис. дал

Рік	Ресурси спирту етилового			Використання спирту етилового			
	виробництво	імпорт	разом	залишки	споживання	експорт	разом
2012	625	10,4	635,4	224,0	122,4	289,0	635,4
2013	0,0	20,2	20,2	0,0	20,2	0,0	20,2
2014	0,0	15,7	15,7	0,0	15,7	0,0	15,7
2015	0,0	8,5	8,5	0,0	8,5	0,0	8,5
2016	354,0	0,0	354,0	34,0	193,0	127,0	354,0
2017	345,0	0,0	345,0	54,0	177,0	114,0	345,0

*Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики; внутрішньої інформації ДП «Укрспирт».

Структурно-динамічна побудова рядів балансів (табл. 3) свідчить, що рівень самозабезпечення області спиртом варіює від 122% у 2012 р. до 111% у 2016 р., витрати спирту на виробництво алкогольної продукції становили 79–85% до обсягу виробництва.

Негативну тенденцію до скорочення виробництва спирту в області вдалося подолати, що впливає на поступове збільшення експортного потенціалу (рис. 3). Водночас проти збільшення виробництва спирту і пропозиції його на ринок в певній мірі буде діяти екологічний фактор.

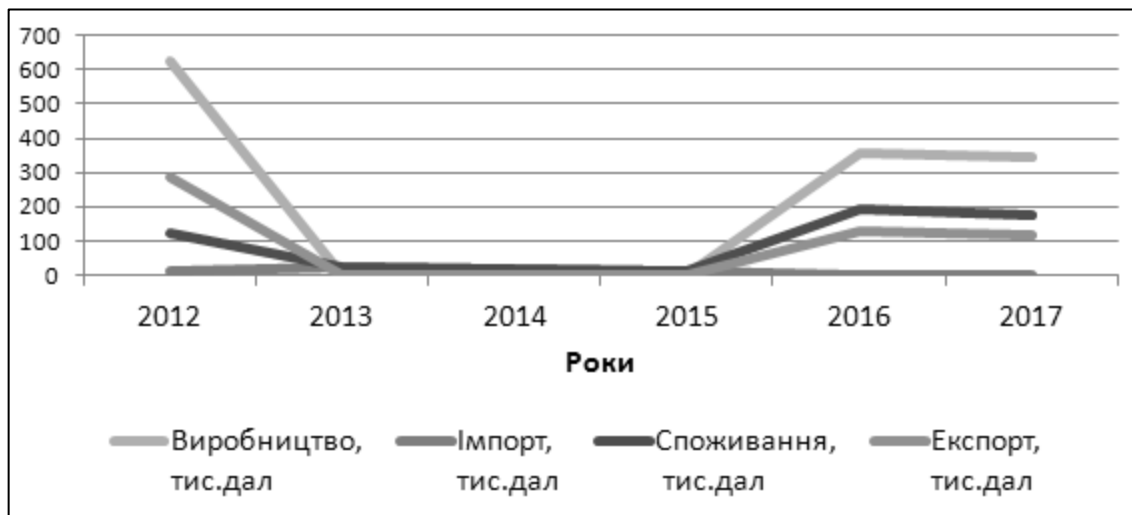

Рис. 3. Баланси попиту і пропозиції ресурсів спирту в Житомирській області

Повномасштабна сертифікація виробництва допоможе вирішити проблему гарантування якості спирту етилового неденатурованого ректифікованого.

Київська область. Столичний регіон – один із крупних регіональних ринків спирту етилового ректифікованого та спиртовмісної харчової продукції в Україні. Виробництвом спирту етилового харчового в області займаються Стадницьке МПД та Червонослобідське МПД ДП «Укрспирт». Внутрішні загальні потреби області склали (2016 р.) біля 800 тис. дал у розрахунку на рік (табл. 4).

Табл. 4.

Баланси спирту етилового неденатурованого Київської області, тис. дал

Рік	Ресурси спирту етилового			Використання спирту етилового			
	виробництво	імпорт	разом	залишки	споживання	експорт	разом
2012	1225,0	936,4	2161,4	24,0	1834,4	303,0	2161,4
2013	1550,0	932,9	2482,9	18,0	1061,6	1403,3	2482,9
2014	1265,0	659,9	1924,9	27,0	1409,6	488,3	1924,9
2015	948,0	324,2	1272,2	12,0	1061,1	199,1	1272,2
2016	724,0	360,4	1084,4	15,0	827,9	241,5	1084,4
2017	970,0	0,0	970,0	0,0	670,0	300,0	970,0

**Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики; внутрішньої інформації ДП «Укрспирт»; департаменту агропромислового розвитку обласної державної адміністрації*

Порівняно високий процент самозабезпечення області спиртом у 2013 році став можливим за рахунок промислових споживачів, які майже вдвічі зменшили обсяг виробництва. алкогольних виробів. Характерною ознакою структурно-динамічного ряду балансу спирту є значний імпорт, обсяг якого скоротився з 936,4 тис. дал у 2012 р. до 360,4 тис. дал в 2016 р., виробництво спирту – з 1225 до 724 тис. дал відповідно (табл. 4, рис. 4).

Баланс попиту і пропозиції харчового спирту на 2017 р. побудовано на тенденціях динаміки ресурсів спирту, які склалися в останній період. В цілому такий прогноз балансу є оптимістичним, але не виключає його дотаційного характеру. В подальшій найближчій перспективі обсяги імпорту спирту можуть зростати, в тому числі пропорційно до коливань попиту.

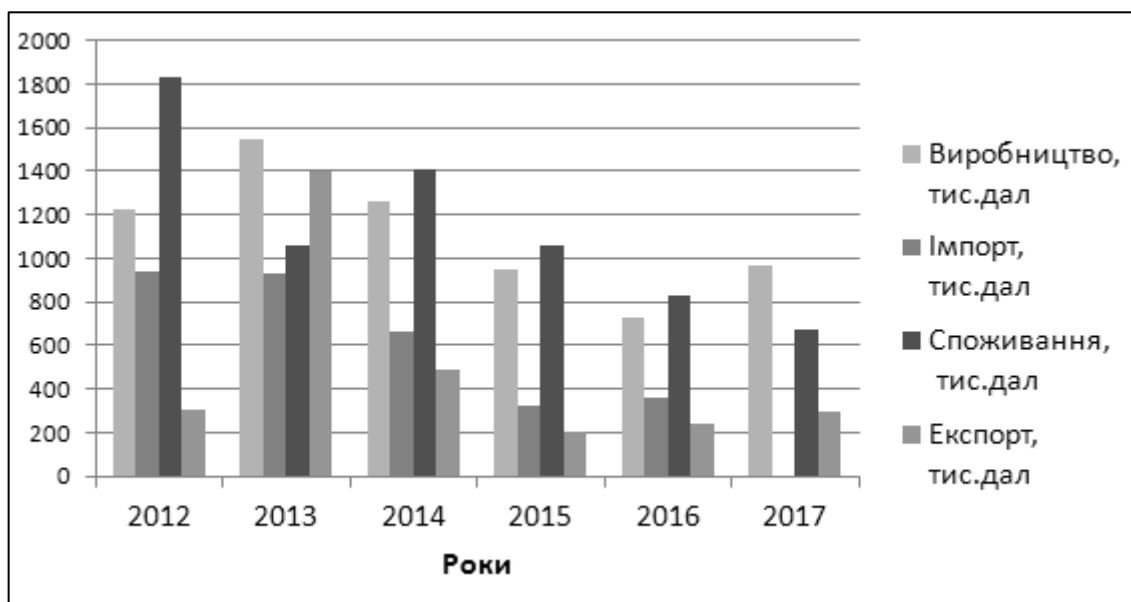

Рис. 4. Структура і динаміка балансів спирту в Київській області

Львівська область. Спиртове виробництво області, що становить 20% від загальноукраїнського обсягу виробництва спирту етилового харчового, має достатній ринковий попит для власного розвитку. Основними споживачами продукції МПД ДП «Укрспирт» Львівської області є ПрАТ «Львівський ЛГЗ», ТОВ «НВП «Гетьман», ТОВ «Українська дистрибуційна компанія», ТОВ «Золотоніський ЛГЗ «Златогор», ТОВ «Національна горілчана компанія», ТОВ «ЛГЗ «Прайм». При цьому баланси спирту етилового неденатурованого орієнтовані на експорт (табл. 5, рис. 5).

Табл. 5

**Баланси спирту етилового неденатурованого
Львівської області, тис. дал**

Рік	Ресурси спирту етилового			Використання спирту етилового			
	виробництво	імпорт	разом	залишки	споживання	експорт	разом
2012	2672,0	16,5	2688,5	115,6	2520,0	52,9	2688,5
2013	2634,0	30,0	2664,0	288,2	2357,0	18,8	2664,0
2014	2574,0	0,0	2574,0	75,9	2498,0	0,04	2574,0
2015	2419,0	0,0	2419,0	35,0	2382,0	0,2	2419,0
2016	2315,3	11,8	2326,3	362,6	1769,6	194,1	2326,3
2017	1880,0	0,0	1880,0	120,0	1560,0	200,0	1880,0

**Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики; внутрішньої інформації ДП «Укрспирт»; департаменту агропромислового розвитку обласної державної адміністрації.*

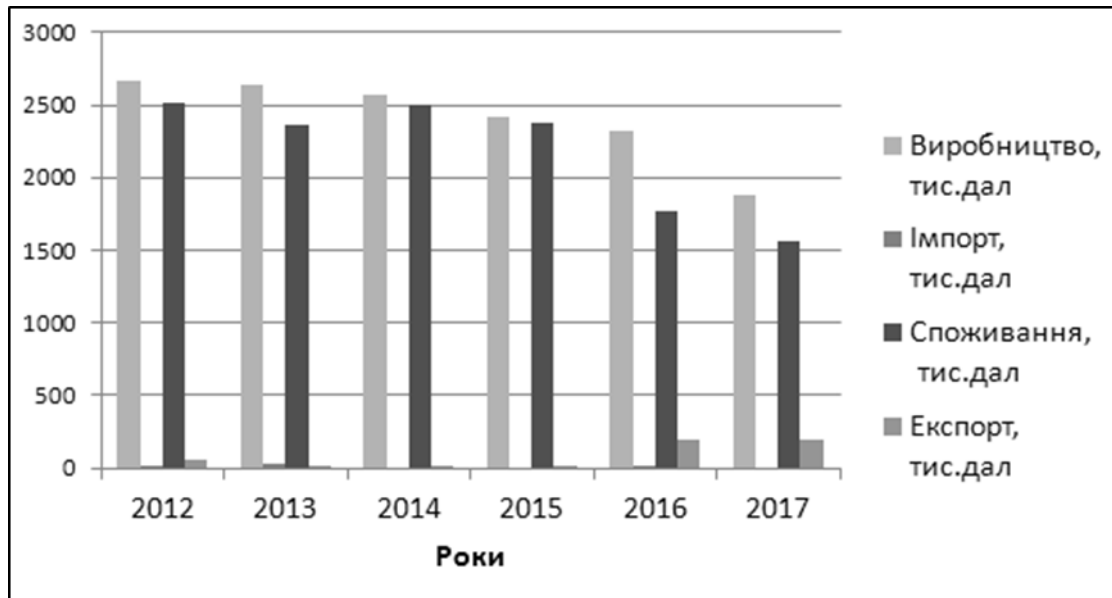

Рис. 5. Баланси попиту і пропозиції ресурсів спирту етилового харчового у Львівській області

Область зосереджує 11 підприємств – виробників спирту етилового харчового загальною потужністю 5382,1 тис.дал, з яких: 9 МПД ДП «Укрспирт» – Борокське, Великолюбінське, Воютицьке, Вузлицьке, Лопатинське, Рава-Руське, Сторонибаське, Струтинське, Суходільське та 2 державних підприємства, що входять до складу Концерну «Укрспирт» – Державне підприємство «Угерський спиртовий завод» та Гніздичівський держпвний спиртовий завод. Протягом 10 місяців 2017 року виробництво продукції здійснювалося на 5 МПД : Борокському, Вузлицькому, Рава-Руському, Струтинському та Сторонибаському МПД та Угерському спиртовому заводі, який перепрофільовано на виробництво продукції технічного та побутового призначення – технічних рідин.

Коефіцієнт використання потужностей з виробництва спирту Львівщини за означений період склав 27,9%, по МПД «Укрспирт» – 34,8% (середньогалузевий показник по Україні становить 15,6%). Середньооблікова чисельність працівників підприємств спиртової галузі Львівської області 1054 осіб, з них 998 осіб – працівники ДП «Укрспирт», 56 осіб – працівники державних спиртових заводів Концерну.

Макроекономічна оцінка рівня самозабезпечення спиртом етиловим наступна: 2012 р. – 106,0%, 2015 р. – 101,6%, 2016 р. – 130,8%. Внутрішній фонд споживання може становити у 2017 році 1560,0 тис.дал. З урахуванням внутрішніх потреб і вірогідного експорту виробництво спирту етилового може бути забезпечено на рівні до 1880,0 – 1900, 0 тис.дал.

Висновки

На регіональному рівні здійснено аналіз процесів відтворення у галузі виробництва і використання спирту етилового харчового та отримано балансові оцінки сфери накопичення і споживання ресурсів спирту етилового харчового у регіонах України. Комплексність даного дослідження – в тому, що з урахуванням *варіантності регіональних ресурсів* оцінюються сучасні потенційні можливості *регіонів обласного рівня*. Формування балансів етилового спирту для регіонів обласного рівня, що відповідає ієрархії державного управління, надає передумови для розробки обґрунтованої економічної політики і регулювання розвитку спиртової галузі.

Використані джерела

1. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / [Ю.О.Лупенко, О.М.Шпичак, В.Я.Месель-Веселяк та ін] – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
2. Мельничук О.І. Державне регулювання спиртової галузі України / О.І. Мельничук // Економіка харчової промисловості. – 2012. – №2(14). – С.46-49.

3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт ДП «Укрспирт». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrspirt.com>.

References

1. Balansy silskohospodarskoї produktsii ta prodovolstva [Balances of Agricultural Products and Food] / Yu.O.Lupenko, O.M. Shpichak, V.Ya.Mesel-Veselyak, etc.] - К .: NSC IAE, 2013. – 74 p. (inUkrainian).
2. Melnichuk O.I. Derzhavne rehuliuвання spyrtovoi haluzi Ukrainy [State regulation of the alcohol industry of Ukraine] / O.I. Melnichuk // Economy of the food industry. - 2012. - No. 2 (14).-p.46-49..(inUkrainian).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Statystychna informatsiia.[The State Statistics Service of Ukraine. Statistical information.] - [internet resource]. - Access:<http://www.ukrstat.gov.ua>. (inUkrainian).
4. Ofitsiynyi sait DP «Ukrspirt» [Official site of Ukrspirt SE.] - [internet resource]. - Access: <http://www.ukrspirt.com> (inUkrainian).